

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. В. Афанасьєв

Основи міжкультурної комунікації
робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

29 Міжнародні відносини
291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
перший (бакалаврський)
Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри
міжнародного бізнесу та економічного аналізу

 Отенко Ірина Павлівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу
Протокол № 1 від 28.08.2018 р.

Розробники:

Євдокімова-Лисогор Леся Анатоліївна, к.п.н., доц. кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: Світові процеси глобалізації відкривають для України нові перспективи розвитку міжнародних відносин. У наш час підготовка майбутнього фахівця спрямована не тільки на інформаційно-аналітичну, консультативну, експертну діяльність, а й на створення інноваційних міжнародних проектів, які передбачають безпосередню комунікацію з іноземними організаціями та підприємствами стосовно різних аспектів ведення міжнародного бізнесу, здійснення суспільних комунікацій, реалізації інвестиційних проектів із розвитку міжнародних зв'язків та співпраці. Комунікативний характер професійно-практичної діяльності працівників даної сфери актуалізує проблему набуття студентами досвіду взаємодії з іноземними партнерами. Вивчення тем «Виміри та параметри культур», «Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання у міжнародному бізнесі», «Теорія ввічливості як складова міжкультурної співпраці», «Міжкультурна комунікація у професійній діяльності» та інші дозволять майбутнім фахівцям успішно вести ділові переговори з іноземними колегами, партнерами, презентувати й реалізовувати вітчизняні продукти на міжнародному рівні, засвоювати світовий досвід міжнародної діяльності тощо.

Мета навчальної дисципліни: вивчення студентами теоретичних засад та набуття практичних навичок міжкультурної комунікації, які є необхідними для ефективної взаємодії з представниками інших культур у міжнародному бізнесі.

Курс	2	
Семестр	3	
Кількість кредитів ECTS	4	
Аудиторні навчальні заняття	Лекції	24
	семінарські, практичні	24
Самостійна робота		72
Форма підсумкового контролю	Іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Країнознавство	Міжнародні відносини та світова політика
Історія політичних вчень	Міжнародні організації
	Світова економіка
	Масові комунікації

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність демонструвати знання щодо базових понять відповідно до процесу міжкультурної комунікації	Володіти та оперувати основними концептами відповідно до процесу міжкультурної комунікації.
Здатність здійснювати пошук, обробку та застосування наукової інформації щодо міжкультурної комунікації	Підвищувати рівень міжкультурної компетентності та визначати шляхи успішної міжкультурної співпраці.
Здатність виокремлювати особливості	Визначати культурні стереотипи та

культур, стереотипи та аналізувати їх	ефективно долати культурні упередження.
Здатність удосконалювати власний рівень міжкультурної комунікації та використовувати його у взаємодії з представниками інших культур	Володіти достатнім рівнем комунікативних засобів та застосовувати їх у процесі міжкультурної комунікації
Здатність характеризувати міжкультурні конфлікти та демонструвати навички співпраці	Управляти міжкультурними конфліктами під час професійної взаємодії з представниками інших культур
Здатність до толерантності, поваги та визнання інших культур у діалогічному спілкуванні	Сформувати основні принципи культурного діалогу
Здатність аналізувати роботу міжнародних організацій та засвоювати світовий досвід	Характеризувати діяльність міжнародних організацій та ефективно з ними співпрацювати

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади міжкультурної комунікації

Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна

Міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна. Загальна характеристика міжкультурної комунікації як науки. Об'єкт, предмет, мета та завдання навчальної дисципліни. Категорійний апарат навчальної дисципліни.

Сутність міжкультурної комунікації. Структура міжкультурної комунікації. Становлення міжкультурної комунікації та її місце в суспільствознавстві. Розвиток міжкультурної комунікації на сучасному етапі в Україні.

Тема 2. Теоретичні основи міжкультурної комунікації

Поняття та сутність культури. Характерні особливості культури. Основні функції культури. Сутність культурологічних процесів у суспільстві. Локальні культури та їх співіснування. Культура та мовна поведінка. Цінності, вірування та переконання у міжкультурному контексті.

Тема 3. Проблеми міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті та їх осмислення провідною філософською думкою

Аспектний аналіз міжкультурної комунікації. Роль філософії, культурології, психології, лінгвістики у розумінні понять «комунікація», «спілкування», діалог. «Комунікація», «спілкування», «діалог» у міжкультурному аспекті. Концепти «спілкування», «комунікація», «міжкультурна комунікація»: спільне, відмінне. Комунікативна філософія Ю. Хабермаса, К.- О. Апеля, Л. Фейєрбаха, К. Ясперса, М. Бубера. Проблема міжкультурної комунікації в філософській концепції М. Бахтіна. Роль сучасної діалогової філософії (Е.Гуссерль, М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр). Поняття розуміння в міжкультурній комунікації.

Тема 4. Особливості діалогу культур як форми міжкультурної комунікації

Діалог культур як одна з важливих форм культурної співпраці. Вплив соціокультурних феноменів міжкультурної комунікації на суспільні процеси. Соціалізація та інкультурація як засвоєння іншої культури. Акультурація. Основні форми акультурації. Модель засвоєння чужої культури М. Беннета.

Тема 5. Взаємодія лінгвокультур як основа міжкультурної комунікації

Комунікативна функція культури. Зіткнення культурних проявів як шлях до усвідомлення національно-специфічних особливостей. Теорія “айсберга”. Фактори, що визначають національно-культурну мовну специфіку. Моделі вивчення культурно-мовної взаємодії між представниками різних мовних спільнот. Невербальне, паравербальне спілкування й міжкультурне співробітництво.

Тема 6. Специфіка міжкультурних відносин на сучасному етапі суспільного розвитку

Етнічний феномен в умовах мегатенденцій сучасного світового розвитку. Місце культурних цінностей в міжкультурних контактах. Поняття та сутність стереотипів. Проблеми ідентифікації в постіндустріальному суспільстві. Етнічність як джерело міжкультурних непорозумінь.

Змістовий модуль 2. Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання в процесі міжкультурної комунікації

Тема 7. Проблеми міжкультурного розуміння співрозмовників

Поняття “культурного шоку”. Ступені та стадії культурного шоку. Зворотний культурний шок. Шляхи подолання культурного шоку.

Міжкультурний конфлікт та їх причини. Відмінність міжкультурного й етнічного конфліктів. Шляхи розв'язання міжкультурних конфліктів. Типологія міжетнічних конфліктів.

Тема 8. Комунікативна асиметрія. Подолання культурних стереотипів та міжкультурних перешкод

Культурний шок і стереотипи. Етнічні, расові та культурні стереотипи. Роль етностереотипів у вивченні національного характеру. Формування упереджень й узагальнень та їх роль у житті людини. Приховані форми упереджень.

Підходи до успішної міжкультурної комунікації. Поради щодо міжкультурного спілкування.

Тема 9. Міжкультурна взаємодія в призмі ділової комунікації

Сутність міжкультурного ділового спілкування. Культура і мова як провідні категорії міжкультурного ділового спілкування. Моделі соціального та ділового міжкультурного спілкування.

Концепт ділової культури. Основні типи ділових культур. Категоризація культур за Г. Хофстеде. Культурні виміри Тромпернаарса.

Тема 10. Поняття “мовного ставлення”

Мовне ставлення як соціальний показник життя. Мови та їх відмінності. Акценти та темп мовлення як шлях до мовного розуміння. “Сильні” та “слабкі” мовленнєві стилі в міжкультурній комунікації

Тема 11. Теорія ввічливості та толерантності як складова феномену “міжкультурної комунікації” в професійній діяльності

Міжкультурні варіації ввічливості. Максими ввічливості. Міжкультурна прагматична невдача. Теорія ввічливості у процесі міжкультурних перемовин.

Основні принципи культурного діалогу. Поняття міжкультурної толерантності та її межі. Форми толерантності. Рівні та етапи толерантності.

Тема 12. Міжнародні організації та їх роль у міжкультурній комунікації

Загальна характеристика документів Ради Європи. «Біла книга», як основа культурного діалогу в світі. Основні положення мовної політики заради багатокультурної та багатомовної Європи. Конвенція про захист прав людини та основних свобод людства. Програми співробітництва Ради Європи з Україною. Міжнародні організації та їх роль у міжкультурній комунікації.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі контрольної роботи як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час практичних занять проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді професійних ситуацій, розв'язанні завдань винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки, здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених

знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожний екзаменаційний білет складається із 6 практичних завдань (ситуаційної, діагностичної та евристичної).

Практичні завдання передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень підготовки і компетентності студента з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведеною в табл.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82 – 89	B	Добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	Задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Практичні заняття	Експрес-опитування	Письмова контрольна робота	Усього	
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади міжкультурної комунікації	Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна	2 тиждень	3	1		4
	Тема 2. Теоретичні основи міжкультурної комунікації	3 тиждень	3	1		4
	Тема 3. Проблеми міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті та їх осмислення провідною філософською думкою.	4 тиждень	3	1		4
	Тема 4. Особливості діалогу культур як форми міжкультурної комунікації	5 тиждень	3	1		4
	Тема 5. Взаємодія лінгвокультур як основа міжкультурної комунікації	6 тиждень	3	1	6	10
	Тема 6. Специфіка міжкультурних відносин на сучасному етапі суспільного розвитку.	7 тиждень	3	1		4
Змістовий модуль 2. Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання в процесі міжкультурної комунікації	Тема 7. Проблеми міжкультурного розуміння співрозмовників	8 тиждень	3	1		4
		9 тиждень	3	1		4
	Тема 8. Комунікативна асиметрія. Подолання культурних стереотипів та міжкультурних перешкод	10 тиждень	3	1		4
		11 тиждень	3	1		4
	Тема 9. Міжкультурна взаємодія в призмі ділової комунікації	12 тиждень	3	1		4
		13 тиждень	3	1		4
	Тема 10. Поняття “мовного ставлення”.	14 тиждень	3	1		4
		15 тиждень	3	1		4
	Тема 11. Теорія ввічливості та толерантності як складова феномену “міжкультурної комунікації” в професійній діяльності	16 тиждень	3	1	6	10
	Тема 12. Міжнародні організації та їх роль у міжкультурній комунікації	17 тиждень	3	1		4
	Іспит					40
	Усього			36	12	12

5. Рекомендована література

Основна

1. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин: [под ред. А. П. Садохина]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.
2. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 288 с.
3. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П. Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.
4. Колбіна Т. В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів: теоретико-методологічний аспект: Моногр. / Т. В. Колбіна. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2008. – 392 с.
5. Леонтович О. А. Введение в межкультурную коммуникацию: учеб. пособ. / О. А. Леонтович. – М.: Гнозис, 2007. – 386 с.
6. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура: [учеб. пособ. для студ. вузов по спец. "Лингвистика и межкультурная коммуникация"] / Т. Н. Персикова. – М.: Логос, 2002. – 224 с.
7. Мясоедов С. П. Основы кросскультурного менеджмента: Как вести бизнес с представителями других стран и культур: учебн. пособ. / С. П. Мясоедов. – М.: Дело, 2003. – 256 с.
8. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 262 с.

Додаткова

9. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1996. – 414 с.
10. Кармин А. С. Культурология / А. С. Кармин. – Издательство «Лань», 2003. – 928 с.
11. Карнегі Д. Як виробити впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно / Д. Карнегі ; [пер. з англ.]. – Рибінськ : ВАТ «Рибінський Будинок друку», 2007. – 205 с., с.102
12. Куриляк В. Є. Менеджмент: міжцивілізаційні і міжкультурні основи. Монографія / В. Є. Куриляк. – К.: Кондор, 2010. – 482 с.
13. Лекторский В. А. О толерантности / В. А. Лекторский // Философские науки. – 1997. – № 3-4. – с. 14-19
14. Садохин А. П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования // Социальные коммуникации. Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – Том X. – №1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/678095/>
15. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич // М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ: Довіра, 2007. – 205 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
16. Bennett Christine I. Comprehensive multicultural education: theory and practice. – Boston: Allyn and Bacon, 1990. – 413 p.
17. Hofstede G. Organizing for Cultural Diversity / G. Hofstede // European Management Journal. – 1989. – Vol. 7. № 4. – P. 262-263.
18. Hall Edward. Beyond culture./ Edward Twitchell Hall. – Garden City, N.Y Anchor Press / Doubleday, 1981. – 298 p.
19. Hall T. Edward. The silent language. New Yourk. 1959. P. 242

20. Hofstede G. J. Research on cultures: how to use them in training? / G. J. Hofstede // European J. Cross-Cultural Competence and Management. – Vol. 1, Num 1 p. 18
21. Lin M. Is There an Essential Difference between Intercultural and Intracultural Communication? // Intercultural Communication. – 2003-2004. – № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.immi.se/intercultural/nr6/lin.htm>
22. Smith, Peter B., Shaun Dugan, and Fons Trompenaars. «National culture and the values of organizational employees a dimensional analysis across 43 nations». Journal of cross-cultural psychology 27.2.1996. С. 231-264.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

23. Довідник з Європейської інтеграції <http://eu-directory.ea-ua.info/>